

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 6 (8)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 6-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

6

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Karabayev R.Z. Raqamli iqtisodiyot: nazariy asoslari va O‘zbekistonda rivojlanish yo‘nalishlari.....	8
Ubaydullayeva N.A. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda kichik biznes korxonalarining rivojlanish strategiyalari: nazariy yondashuvlar.....	11
Xatamov A.A. Raqamli transformatsiya asosida ixtisoslashtirilgan savdo majmualarida moliyaviy resurslarni boshqarishni takomillashtirish.....	15
Yokubjonova X.Yo. Co-marketing strategiyasining ekoturizmni brendlashiga integratsiyasi: metodologik yondashuv va amaliy natijalar.....	19
Yusupova M.B., Jamoliddinova (Usmonova) S.S. Ustama xarajatlarni tasniflash va uning mahsulot tannarxini shakllantirishdagi ahamiyati.....	24
Abdug‘ofurova O.M., Yusupova M.B. Ishlab chiqarish korxonalarida tannarxni kalkulyatsiya qilish va uni takomillashtirish yo‘llari.....	27
Xojiboyev M.Sh. Xorijiy tajribalarni O‘zbekiston nodavlat oliy ta’lim muassasalari boshqaruv hisobi tizimiga moslashtirish: nazariy asoslar va amaliy istiqbollari.....	31
Исраилова Д.К. Глобализация в условиях демографического кризиса: социально-экономические риски.....	38
Qurbonova X.I. Bozor iqtisodiyotida davlatning makroiqtisodiy muvozanatni ta’minlash va inqirozga qarshi siyosati.....	43
Asqarov A.H. Oliy o‘quv yurti talabalarida moliyaviy savodxonlikni aniqlash me’zonlari (noiqtisodiy yo‘nalishi talabalarini misolida).....	47
Yunusova S.A., Turg‘unboyev A.A. Eko-mehmonxona tushunchasi, turlari va asosiy xususiyatlari.....	51
Barnayev Z.Sh. Xizmat ko‘rsatish sohasi korxonalari raqobatbardoshligining mazmun-mohiyati va xususiyatlari.....	55
Bobokulov A.A. Erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarining hududiy iqtisodiy integratsiyaga ta’siri.....	59
Рахимжонов Б.Б., Рахимжонов Б.Б. Инновационные процессы как фактор развития промышленных предприятий.....	63
Matmusayev M.O. Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari.....	67
Raxmatjonova G.E. Ishlab chiqarish korxonalarining asosiy vositalari buxgalteriya hisobini xalqaro andozalar talablari bo‘yicha takomillashtirish.....	72
Kamoldinova N.A. Ayollar tadbirkorligi faoliyatida raqamli integratsiya darajasini baholash.....	76
Xaitova M.K. Raqamli platformalar orqali biznes modellarini yangilash va kompaniyalar strategik imkoniyatlarini kengaytirish.....	81
Yo‘ldashev M., Sotvoldiyev U. Davlat byudjetini taqchilligi va uni kamaytirish mexanizmlari.....	85
Maribjonov B.I., Arabboyev J.S. Tuman mahalliy byudjetidan moliyalashtiriladigan maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlarining 4-guruh xarajatlarining tahlili.....	88
Ro‘ziyev Sh.Sh. Hududiy iqtisodiy rivojlanishda mahalliy ishlab chiqarishni boshqarishning zamonaviy usullari.....	92
Nematov G‘.G‘., Sotvoldiyev U.K. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tishning iqtisodiy asoslari va istiqbollari: deкупpling indeksi tahlili.....	95
Karimov D.M., Mustafayeva H. Xorij tajribasi asosida O‘zbekistonda pensiya tizimini takomillashtirish....	99
Ermatova S.I. Sanoat korxonalarida majburiyatlar tarkibi va moliyaviy barqarorlikning empirik tahlili (Andijon viloyati to‘qimachilik korxonalari misolida).....	104
Ermatov M.S. Sun’iy intellekt va mehnat bozorida raqamli inqilob: tahdidmi yoki kelajak imkoniyatimi?....	107
Azizova H.A. Raqamli transformatsiya sharoitida sanoat korxonalarining investitsion-innovatsion faoliyatini takomillashtirish yo‘llari.....	111
Юсупов А.С., Джангабаева Г.П. Международный рынок акций: содержание, виды и особенности..	114
Xusanova Z.R. Andijon viloyatida ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi va uning xususiyatlari.....	119
Abdulazizov A.A. Energetika tarmog‘i korxonalarida ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	122
Norov A.E., Fazliddinov Sh.Sh., Erkinov X.X. Liderlik va motivatsiya o‘rtasidagi munosabatga ta’sir etuvchi omillar.....	126
Атаханова Ш.С., Мирхамидова Д.Н. Цифровая трансформация как инструмент достижения ESG-целей в нефтегазовой сфере Республики Узбекистан.....	131
Toxirov J.R. Mijozlarga yo‘naltirilgan raqamli marketing asosida savdo xizmatlarini modernizatsiya qilish.	136

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 6-son 2026 yil

Sulaymonova F., Ro‘zimov B. Online ta’lim xizmatlari bozorining kengayishi natijasida an’anaviy ta’lim sektorida yuz berayotgan iqtisodiy o‘zgarishlar.....	140
Zayavitdinova N.M. Hududda xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyatini boshqarish strategiyasini takomillashtirish.....	143
Odilova M.A. Kimyo sanoatidagi korxonalar faoliyatida resurslardan samarali foydalanish.....	147
Axmedova D.N. Mintaqaviy raqamli tayyorlik indeksining hududiy iqtisodiy o‘lishga ta’siri.....	151
Sapayeva N.K. O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatida yashil transformatsiya va B2B raqamli marketing asosida barqaror rivojlanish modeli.....	155
Allayarov S. Startup financing mechanisms: a comparative analysis of angel investment, venture capital, bank lending, and state grants.....	158
Махмудов О.Х. Moliya tizimining boshqa iqtisodiy tizimlar bilan aloqadorligi.....	162
Ibragimova M.M. “Yashil iqtisodiyot” va “Yashil tadbirkorlik” tushunchalarining iqtisodiy mazmuni va evolyusion transformatsiyasi.....	167
Olimjonov A. Korxona faoliyatining samaradorligini oshirishda moliyaviy barqarorlik va rentabellik ko‘rsatkichlari o‘zaro bog‘liqligini tahlil qilish.....	171
Rakhimboeva B.D. Analysis of the economic situation of the development of export activities of small businesses in Uzbekistan.....	174
Raxmatova F.Y. To‘qimachilik korxonalarida aylanma iqtisodiyot modelini joriy etishning iqtisodiy mexanizmlari.....	178
Ergasheva A.F. Milliy hunarmandchilik mahsulotlarini brendlash va bozorda pozitsiyalashning strategik yondashuvlari.....	181
Navruzova G.U. Theoretical models and institutional mechanisms, forms and structures of cooperation between education and manufacture.....	184
Djumayeva S.K. Yashil investitsiya muhitini shakllantirishda raqamli iqtisodiyotning makroiqtisodiy ta’siri (O‘zbekiston hududlari misolida).....	188
Pardayev TN., Muqimov A.R. Boymirzayev K.M. Jismoniy shaxslar tomonidan olib kiriladigan tovarlardan bojxona to‘lovlarini undirishni takomillashtirish.....	193
Ибодуллоева З.С. Экономические стимулы внедрения водосберегающих технологий в аграрном секторе Узбекистана.....	199
Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini yaxshilashda innovatsion yondashuvlar va raqamli vositalar.....	203
Raxmatova S.S. Turizmni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘ziga xos xususiyatlari.....	207
Umarova M.M. Foreign brand spillovers and export performance of smes in emerging economies: a panel data analysis.....	212
Karimova F.A. Ekoturizmni barqaror rivojlantirishning xorijiy tajribasi va ularni O‘zbekistonda qo‘llash imkoniyatlari.....	217
Raxmanov B.I. Investitsiya siyosatini amalga oshirish mexanizmini takomillashtirish.....	221
Ashurova G.N. Charm-poyabzal sanoati korxonalarida sifatni boshqarish tizimini takomillashtirish yo‘llari.....	225
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	228
Эгамназарова Г.Ш. Рақамли тенгсизлик: давлатлар ва тармоқлар ўртасидаги технологик узилишларни камайтириш йўллари.....	232
Mamanazarov M.A. Iqtisodiy o‘lishni rag‘batlantirishda milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilishning xorij tajribasi.....	236
Химматов А.Х. Йўл корхоналарини хусусийлаштиришнинг афзалликлари ва оқибатлари.....	241
Kambaraliyeva I.S. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat bozorining transformatsiyasi va raqamli ko‘nikmalarning ahamiyati.....	244
Muxiddinov T.Sh. Jizzax viloyatida turizm infratuzilmasini rivojlantirish yo‘nalishlari.....	248
Sayxdodjayeva N.I. Ijtimoiy va ekologik audit: barqaror rivojlanishni ta’minlashda zamonaviy nazorat mexanizmi.....	253
Fayzullayev J.N. Milliy iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning xorijiy tajribalari.....	257
Tursunova N.X. «Xayot sug‘urtasining iqtisodiy mohiyati va uning aholi moliyaviy xavfsizligini ta’minlashdagi roli».....	261
Abdishukurova G.M., Bozorboyev A.R. Sug‘urta kompaniyasi balansini “Risk tetraedri” modeli asosida baholash.....	266
Abdurasulova M.O. Zamonaviy iqtisodiyot nazariyasi asoschilari.....	270

Vaxidov A. Buxgalteriya hisobining tarkibiy tuzilishi - moliyaviy va boshqaruv hisobi.....	273
Turg‘unova T., Muftaydinov Q. Iqtisodiy zonalarda ekologik tadbirkorlikni investitsion va innovatsion qo‘llab-quvvatlashning xorijiy tajribalari.....	277
Kurbanov F.U. Raqamli iqtisodiyotning moliyaviy xizmatlar bozoriga ta’siri.....	283
Umarov T.S. Qurilish sanoati korxonalari iqtisodiy barqarorligini statistik baholashning nazariy-uslubiy asoslarini takomillashtirish.....	287
Rahimova N.A. Kichik biznes subyektlarida inson resurslarini boshqarish tizimidagi muammolari va ularni bartaraf etishda zamonaviy yondashuvlar.....	291
Yangiboyev U.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy menejment tizimini takomillashtirishning nazariy-uslubiy asoslari va amaliy yo‘nalishlari.....	295
Махкамова Н.С. Роль зеленых облигации в финансировании проектов устойчивого развития.....	299
To‘xtarova F.Y. Analysis of tourism insurance practices and their economic efficiency.....	304
Anvarov Sh.D. O‘zbekiston qimmatli qog‘ozlar bozorida investitsion muhitni rivojlantirishning institutsional va infratuzilmaviy omillari.....	308
Xalmirzayev O.A. Ko‘p obyektli savdolarida Vickrey-Clark-Groves mexanizmining samaradorligi tahlili....	313
Zaidov I.I. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari bozorida raqobat munosabatlarini boshqarish mexanizmlari.....	318
Rahimova N.A. Inson kapitalini boshqarishning tashkilot raqobatbardoshligiga ta’siri.....	321
Gulimboyev S.I., Rejapov X.X. O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida ta’lim kreditlarining iqtisodiy ahamiyati....	324
Bardiyev S.U. Mintaqada raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy samaradorligini baholash: Xorazm viloyati misolida.....	328
Qulmatova S.S. Mahalla tizimida oziq-ovqat ta’minoti zanjirini IoT va sun’iy intellekt texnologiyalari asosida intellektual boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.....	332
Aminov S.S. Mintaqada qurilish sohasidagi innovatsion rivojlanishga ta’sir etuvchi omillar.....	336
Дадабоева М.М. Кичик бизнеснинг иқтисодийёт тармоқлари бўйича ривожланиш тенденциялари.....	340
Numonjonova N.A. Kichik biznesni rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini oshirish	344
Абдулазизов А.А. Гидроэнергетика саноати ва унда ресурс тежаш жараёнларининг хорижий тажрибалари.....	348
Muradov O.U. Sanoat korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish bo‘yicha xorijiy tajribalar va ulardan foydalanish imkoniyatlari.....	352
Saidova M.J. Xorijiy mamlakatlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish tajribasi va uni O‘zbekistonda qo‘llash yo‘nalishlari.....	356
Umirova G.Sh. Qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida rentabellik ko‘rsatkichlari asosida iqtisodiy samaradorlikni baholash metodikasini takomillashtirish.....	360
Narmanov U.A., Nazarov J.B., Tursunaxmadov X.Sh. Moliyaviy risklarning iqtisodiy ahamiyati va uni boshqarishning zarurligi: risk tushunchasi va uning turlari.....	365
Nosirov S.N. Barqaror moliyalashtirish global bozorlari: zamonaviy tendensiyalar va rivojlanish muammolari.....	369
Farmanov J.Z., Sanetullaev A.E. Modeling of economic basis and forecast indicators of innovation transformation processes in agricultural entrepreneurship.....	373
Mirzataev S.M. Integration of digital and smart technologies in increasing the ecological resilience of the agricultural system.....	376
Kidirniyazov A.Sh. Development of artificial intelligence-based service monitoring systems for construction quality control.....	379
Абдуллаева Ш.Э. Халқаро индекслар асосида ижтимоий ҳимоя тизимини молиялаштириш.....	382
Mirjalolova M.M. Sun’iy intellekt texnologiyalarining O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik samaradorligini oshirishdagi o‘rni.....	389
Baytanov O‘.M. Sanoat korxonalarida mahsulot sifatini boshqarishning tarmoq xususiyatlari.....	394
Умаров А.Т. Особенности развития социальной сферы в Узбекистане.....	400

2. Bharadwaj A., El Sawy O.A., Pavlou P.A., Venkatraman N. Digital business strategy: Toward a next generation of insights // *MIS Quarterly*. 2013. Vol. 37, No. 2. P. 471–482.
3. G‘ulomov S.S. *Raqamli iqtisodiyot asoslari*. Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrda PF-6079-son Farmoni. “*Raqamli O‘zbekiston – 2030*” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.
5. Laudon K.C., Laudon J.P. *Management Information Systems: Managing the Digital Firm*. 16th ed. Pearson, 2020.
6. OECD. *Vectors of Digital Transformation*. Paris: OECD Publishing, 2019.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. *Ko‘rsatilgan bozor xizmatlari hajmi (yillik) bo‘yicha rasmiy ma‘lumotlar*. 2025.
8. Kotler P., Keller K.L. *Marketing Management*. 15th ed. Pearson Education, 2016.
9. Turonov O.T. *Xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari*. Toshkent: Fan, 2022.
10. Zayavitdinova N. Xizmat ko‘rsatish korxonalarida raqamli menejment va sun‘iy intellekt asosida strategik boshqaruvni takomillashtirish // *Muhandislik va iqtisodiyot*. 2026. Vol. 4, No. 3.
11. Verhoef P.C., Broekhuizen T., Bart Y., Bhattacharya A., Dong J.Q., Fabian N., Haenlein M. Digital transformation: A multidisciplinary reflection and research agenda // *Journal of Business Research*. 2021. Vol. 122. P. 889–901.
12. Warner K.S.R., Wäger M. Building dynamic capabilities for digital transformation: An ongoing process of strategic renewal // *Long Range Planning*. 2019. Vol. 52, No. 3. P. 326–349.
13. Qosimova M.S., Yuldashev N.Q., Ergashxo‘jayeva Sh.J. *Strategik marketing*. Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.

UDK: 338.45:66

KIMYO SANOATIDAGI KORXONALAR FAOLIYATIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH

ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РЕСУРСОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ХИМИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

EFFECTIVE USE OF RESOURCES IN THE ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN THE CHEMICAL INDUSTRY

Odilova Malika Abdushukur qizi

Toshkent davlat texnika universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya

Mazkur tezisda kimyo sanoati korxonalarida mavjud moddiy, energetik, mehnat va moliyaviy resurslardan samarali foydalanishning iqtisodiy va ekologik jihatlari tahlil qilinadi. Resurslardan oqilona foydalanish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, tannarxni kamaytirish, mahsulot sifatini yaxshilash hamda atrof-muhitga salbiy ta‘sirni kamaytirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy innovatsion texnologiyalar, energiya tejankor uskunalari va raqamli boshqaruv tizimlarining kimyo sanoati rivojida o‘rni ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot davomida resurs tejovchi texnologiyalarni joriy etishning korxonalar iqtisodiy barqarorligiga ta‘siri tahlil qilinib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar. Kimyo sanoati, resurslardan samarali foydalanish, energiya tejash, innovatsion texnologiyalar, ekologik xavfsizlik, ishlab chiqarish samaradorligi, iqtisodiy samaradorlik, modernizatsiya, chiqindilarni qayta ishlash, raqamli texnologiyalar.

В данном тезисе анализируются экономические и экологические аспекты эффективного использования имеющихся материальных, энергетических, трудовых и финансовых ресурсов на предприятиях химической промышленности. Освещены вопросы повышения эффективности производства, снижения себестоимости, улучшения качества продукции и снижения негативного воздействия на окружающую среду за счет рационального использования ресурсов. Также рассматривается роль современных инновационных технологий, энергоэффективного оборудования и цифровых систем управления в развитии химической промышленности. В ходе исследования было проанализировано влияние внедрения ресурсосберегающих технологий на экономическую устойчивость предприятий и разработаны практические рекомендации.

Ключевые слова. Химическая промышленность, эффективное использование ресурсов, энергосбережение, инновационные технологии, экологическая безопасность, эффективность производства, экономическая эффективность, модернизация, переработка отходов, цифровые технологии.

This thesis analyzes the economic and environmental aspects of the effective use of available material, energy, labor, and financial resources at chemical industry enterprises. Issues of increasing production efficiency, reducing production costs, improving product quality, and reducing negative environmental impact through the rational use of resources are highlighted. It also examines the role of modern innovative technologies, energy-efficient equipment, and digital control systems in the development of the chemical industry. During the study, the impact of implementing resource-saving technologies on the economic stability of enterprises was analyzed, and practical recommendations were developed.

Keywords. Chemical industry, efficient use of resources, energy conservation, innovative technologies, environmental safety, production efficiency, economic efficiency, modernization, waste recycling, digital technologies.

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida kimyo sanoati muhim strategik tarmoqlardan biri hisoblanadi. Ushbu soha iqtisodiyotning deyarli barcha tarmoqlari bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, sanoat, qishloq xo‘jaligi, farmatsevtika, qurilish va energetika yo‘nalishlarining rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Kimyo sanoati korxonalarida ishlab chiqarish jarayonlari ko‘p miqdorda xomashyo, energiya, suv va boshqa resurslarni talab qiladi. Shu sababli resurslardan samarali foydalanish masalasi bugungi kunning eng dolzarb iqtisodiy va ekologik muammolaridan biri sifatida qaralmoqda.

Aholi sonining ortib borishi, tabiiy resurslarning cheklanganligi va ekologik muammolarning kuchayishi sanoat korxonalaridan mavjud resurslardan oqilona foydalanishni talab etmoqda. Ayniqsa, kimyo sanoati korxonalari yuqori energiya sarfi va chiqindilar hosil qilishi bilan ajralib turadi. Natijada korxonalarda ishlab chiqarish tannarxining oshishi, ekologik muammolar va iqtisodiy samaradorlikning pasayishi kuzatiladi.

O‘zbekiston Respublikasida ham kimyo sanoatini rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda tarmoqni modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish, energiya samaradorligini oshirish hamda eksport salohiyatini kengaytirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, mavjud korxonalarda ishlab chiqarish quvvatlarini yangilash, raqamlashtirish va resurs tejovchi texnologiyalarni tatbiq etishga alohida e‘tibor qaratilmoqda.[1]

Shuningdek, resurslardan samarali foydalanish ekologik barqarorlikni ta‘minlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Kimyo sanoati korxonalarida hosil bo‘ladigan chiqindilarni qayta ishlash, zararli gazlarni kamaytirish va suv resurslarini tejash atrof-muhit muhofazasida muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini joriy etish bugungi kunda dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Kimyo sanoati ishlab chiqarish jarayonlarining murakkabligi va ko‘p bosqichliligi bilan ajralib turadi. Bu tarmoqda asosiy resurslar sifatida xomashyo, energiya, suv, mehnat va moliyaviy resurslardan foydalaniladi. Har bir resursning samarali boshqarilishi korxona faoliyatining natijadorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.[2]

Suv resurslari kimyo sanoatida sovitish, yuvish va texnologik jarayonlarda keng qo‘llaniladi. Suv resurslaridan samarasiz foydalanish ekologik muammolarni keltirib chiqaradi. Shu bois yopiq suv aylanish tizimlarini joriy etish muhim hisoblanadi. [3]

Kimyo mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 2024-yil yanvar oyida kimyo mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 2 295,7 mlrd so‘mni tashkil etdi. Ishlab chiqaradigan sanoat tarkibidagi ulushi 6,8 % bo‘lgan. Fizik hajm indeksi esa 110,9 % ni tashkil qilgan.

Kimyo korxonalarida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish

2024-yil yanvar–iyun oylarida texnologik jihozlarni modernizatsiya qilish va kapital qayta tiklash natijasida:

- dinatriy karbonati ishlab chiqarish 117,2 % ga,
- kaliy xlorid ishlab chiqarish 107,1 % ga oshgan.

Bu resurslardan samarali foydalanish va ishlab chiqarish quvvatlarini optimallashtirish natijasidir.

➤ Kimyo sanoatiga investitsiyalar

Kimyo mahsulotlarini ishlab chiqarish sohasida:

- 2023-yilda 9,8 trln so‘m,
- 2024-yilda 19,7 trln so‘m asosiy kapitalga investitsiyalar o‘zlashtirilgan.

Bu ko‘rsatkich kimyo sanoatida resurs tejamlarini texnologiyalarni joriy qilish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qilgan.

➤ Kimyo sanoatining sanoat tarkibidagi ulushi

▪ 2024-yil yanvar oyida kimyo mahsulotlari, rezina va plastmassa buyumlari ishlab chiqarish sanoat tarkibining 8,0 % ini tashkil etgan hamda o‘tgan yilga nisbatan fizik hajm indeksi 111,6 % bo‘lgan.

➤ Sanoat ishlab chiqarish dinamikasi

▪ 2024-yil iyul holatiga ko‘ra kimyo mahsulotlari ishlab chiqarish ko‘rsatkichi 99,0 % ni tashkil etgan. Bu korxonalarda resurslardan foydalanish samaradorligini saqlash va xarajatlarni optimallashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Korxonalarda resurslardan samarali foydalanish ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va foydani oshirishning muhim omili hisoblanadi. Iqtisodiy samaradorlik quyidagi ko‘rsatkichlar orqali aniqlanadi: mahsulot tannarxining kamayishi; energiya sarfining qisqarishi; ishlab chiqarish hajmining ortishi; mahsulot sifatining yaxshilanishi; eksport salohiyatining oshishi.

Masalan, energiya tejamkor texnologiyalarni qo‘llash natijasida elektr energiyasi sarfi 20–30 foizgacha kamayishi mumkin. Bu esa korxona xarajatlarini qisqartirib, iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

Resurslardan samarali foydalanishning yana bir muhim jihati chiqindilarni qayta ishlashdir. Kimyo sanoati chiqindilarini ikkilamchi xomashyo sifatida qayta ishlash orqali qo‘shimcha mahsulot olish va atrof-muhitga salbiy ta‘sirni kamaytirish mumkin.[4]

Korxonalarda logistika tizimini takomillashtirish ham resurslardan foydalanish samaradorligini oshiradi. Xomashyo va tayyor mahsulotlarni tashish xarajatlarini kamaytirish ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy innovatsion texnologiyalar kimyo sanoati korxonalarida resurslardan samarali foydalanishda muhim rol o‘ynaydi. Raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari ishlab chiqarish jarayonlarini nazorat qilish imkonini beradi.

Bugungi kunda “aqlli ishlab chiqarish” (Smart Manufacturing) tizimlari keng qo‘llanilmoqda. Ushbu tizimlar yordamida energiya sarfi, uskunalar holati va ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari real vaqt rejimida monitoring qilinadi.

Sun‘iy intellekt va ma‘lumotlarni tahlil qilish texnologiyalari ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish imkonini beradi. Natijada resurs sarfi kamayadi va mahsulot sifati oshadi.

Shuningdek, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish ham istiqbolli yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Quyosh va shamol energiyasidan foydalanish korxonalarning energiya xarajatlarini qisqartiradi. [5]

Kimyo sanoati korxonalarining faoliyati ekologik muhitga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Atmosferaga zararli gazlar chiqarilishi, suv havzalarining ifloslanishi va sanoat chiqindilari ekologik muammolarni keltirib chiqaradi. [6]

Resurslardan samarali foydalanish ekologik muammolarni kamaytirishga xizmat qiladi. Chiqindisiz texnologiyalarni joriy etish va filtratsiya tizimlaridan foydalanish zararli moddalarning chiqishini kamaytiradi.

Korxonalarda ekologik menejment tizimini joriy etish ham muhim ahamiyatga ega. ISO 14001 xalqaro standarti asosida ekologik boshqaruv tizimini tashkil etish korxonalarning ekologik xavfsizligini oshiradi. [7]

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kimyo sanoati korxonalarida resurslardan samarali foydalanish ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, energiya tejavchi texnologiyalarni joriy etish natijasida ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi va mahsulot tannarxi pasayadi.

Tahlillar davomida quyidagi natijalarga erishish mumkinligi aniqlandi:

1. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali energiya sarfini 25–30 foizgacha kamaytirish mumkin.
2. Chiqindilarni qayta ishlash natijasida qo‘shimcha iqtisodiy foyda olish imkoniyati yaratiladi.
3. Raqamlashtirish va avtomatlashtirish ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi.
4. Suv resurslarini tejash ekologik muammolarni kamaytiradi.
5. Innovatsion boshqaruv tizimlari korxona rentabelligini oshiradi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, resurslardan samarali foydalanishga to‘sqinlik qilayotgan asosiy omillar quyidagilar hisoblanadi: eskirgan texnologiyalar; energiya sarfining yuqoriligi; malakali mutaxassislar yetishmasligi; ekologik talablarning to‘liq bajarilmasligi; moliyaviy resurslarning cheklanganligi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun davlat tomonidan investitsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash, innovatsion texnologiyalarni joriy etishni rag‘batlantirish va ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, kimyo sanoati korxonalarida resurslardan samarali foydalanish ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Xomashyo, energiya, suv va mehnat resurslaridan oqilona foydalanish orqali mahsulot tannarxini kamaytirish, raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish hamda korxonalarning iqtisodiy barqarorligini ta‘minlash mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kimyo sanoatida resurslardan samarali foydalanish nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki ekologik xavfsizlikni ta‘minlash va “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Shuningdek, malakali mutaxassislar tayyorlash, investitsiyalarni jalb etish va ilmiy-tadqiqot ishlarini rivojlantirish orqali kimyo sanoati korxonalarining xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini yanada oshirish mumkin. Natijada mamlakat sanoat salohiyati mustahkamlanib, iqtisodiy rivojlanish va ekologik barqarorlik ta‘minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining kimyo sanoatini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
2. Abdullayev A. *Sanoat iqtisodiyoti*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
3. Karimov Sh. *Kimyo sanoati texnologiyalari*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Ergashev Q. *Resurs tejovchi texnologiyalar asoslari*. – Toshkent, 2019.
5. Mirzayev B. *Innovatsion iqtisodiyot va sanoat modernizatsiyasi*. – Toshkent, 2022.
6. Rasulov T. *Energiya samaradorligi va ekologik xavfsizlik*. – Samarqand, 2021.
7. ISO 14001: Environmental Management Systems xalqaro standarti.

UDK: 330.43

MINTAQAVIY RAQAMLI TAYYORLIK INDEKSINING HUDUDIY IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRI

ВЛИЯНИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО ИНДЕКСА ЦИФРОВОЙ ГОТОВНОСТИ НА ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ

THE IMPACT OF THE REGIONAL DIGITAL READINESS INDEX ON TERRITORIAL ECONOMIC GROWTH

Axmedova D.N.

Buxoro innovatsiyalar universiteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada mintaqaviy raqamli tayyorlik indeksining hududiy iqtisodiy o‘shishga ta’siri nazariy va empirik jihatdan tadqiq etiladi. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining 14 ta hududi misolida raqamli infratuzilma, raqamli ko‘nikmalar, raqamli iqtisodiyot va elektron hukumat xizmatlarining yalpi hududiy mahsulot (YaHM) dinamikasiga ta’siri baholangan. Olingan natijalar raqamli tayyorlik darajasining 1 punktga oshishi hududiy iqtisodiy o‘shish sur’atini o‘rtacha 0,42 punktga oshirishini ko‘rsatdi. Shuningdek, maqolada hududlararo raqamli tengsizlikni kamaytirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli iqtisodiyot, mintaqaviy tayyorlik indeksi, hududiy iqtisodiy o‘shish, raqamli infratuzilma, yalpi hududiy mahsulot, elektron hukumat, raqamli tengsizlik.

В данной статье теоретически и эмпирически исследуется влияние регионального индекса цифровой готовности на территориальный экономический рост. На примере 14